

Секцыя 3

ТРАДЫЦЫІ КЛАСІКАЎ У БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Ірына Шматкова (Мінск, Беларусь)

ВЕРШЫ-ПРЫСВЯЧЭННІ Ў ЛІРЫЦЫ БЕЛАРУСКІХ ПАЭТЭС ДРУГОЙ ПАЛОВЫ XX СТАГОДДЗЯ

У творчасці беларускіх паэтэс вельмі пашыраны творы з прысвясчэннямі выдатным гістарычным дзеячам, творцам культуры і мастацтва. Як слушна адзначае С. Панізнік, “творы з прысвясчэннямі – кодавыя ў творчасці. Яны знакавыя, маюць асаблівую вагомасць. Прачытваюцца з павышанай увагаю. Зафіксаваная такім чынам воля аўтара не толькі прываблівае чытача, але і прымушае перажываць, узнаўляць патаемы творчай біяграфіі” [7, 19–20]. Так, невыпадкова у В. Вярбы сустракаем зварот: “Чытайце, як пісьмы, вершы мае” [4, 90].

Форма вершу-прысвясчэння рэалізуе шматлікія функцыі: у першую чаргу, гэта ўшанаванне памяці дарагога чалавека, аўтарытэтнага творцы (вершы К. Буйло “У музеі Якуба Коласа”, Э. Агняцвет “Якубу Коласу”, “Чытайце роднага Купалу!”, “Я не помню свету без Купалы...”, “Купала ў новым Мінску...”, Е. Лось “На магіле Багдановіча”, “Лесі Украінцы”, Я. Янішчыц “Памяці Еўдакіі Лось”, “Памяці П.М. Машэрава”, “Ялта – 1917” (М. Багдановічу), “Рыгору Семашкевічу”, Н. Мацяш “Пушкін у Міхайлаўскім”, Р. Баравіковай “Ульянаўская, 4” (Памяці Я. Янішчыц) і інш.); па-другое, у вершаваным звароце да пэўнага адрасата могуць быць раскрыты прычыны напісання верша (Р. Баравікова “Міхаілу Пташуку”, “Бэз з вачамі Дон-Жуана” (Л. Дранько-Майсюку) і інш.) ці давацца характарыстыка асобы або яго дзейнасці (Я. Янішчыц “Марыі Захарэвіч”, Р. Баравікова “Георгію Марчуку”, Л. Рублеўская “Уладзіміру Караткевічу” і інш.).

Асаблівую цікавасць для нас уяўляюць вершы, адрасатамі якіх сталі паэты. І. Шпакоўскі заўважае, што ў такім выпадку уступаюць ва ўзаемадзеянне дзве мастацкія сістэмы: “У вершаваных пасланнях паэтаў сваім калегам часта ўзнікае не проста бытавы вобраз адрасата, а вобраз тыповы. Важным сродкам стварэння такога вобраза становіцца выкарыстанне элементаў мастацкай тканіны і нават цытат, праўда, пасвойму перайначаных у адпаведнасці з новай іх інтэрпрэтацыяй, стылізаваных або спарадыраваных з твораў таго, каму пасланне

накіравана” [8, 107]. Так лірычная гераіня верша Р. Баравіковай свае думкі выказвае цытатай А. Блока: «Неозможное было возможно, // но возможное – было мечтой» [2, 176]. Я. Гарадніцкі такое выяўленне адносінаў аднаго аўтара да асобы і творчасці іншага аўтара вызначае як “рэалізацыю інтэртэкстуальнага ўзаемадзеяння”, якое адбываецца праз “своеасаблівае накладванне аўтарскага кругагляду на кругагляд героя, што сведчыць пра глыбокае пранікненне ва ўнутраны свет асобы, здольнасць сродкамі лірычнага выражэння выявіць асаблівасці свядомасці другога” [5, 57–58].

Прысвячэнне можа быць пабудавана на цытаце асобнага радка з паэзіі адрасата (як верш Я. Янішчыц “Дап’ём зялёнае віно...”, прысвечаны А. Пушкіну, ці Р. Баравіковай, пабудаваны на аснове цытаты з паэзіі М. Рубцова “Поэт нисколько не опасен, // пока его не разозлят” [3, 402]).

У творчасці разглядаемых намі паэтэс прысвячэнні часта набываюць форму “спецыфічнага маналога, у якім сумяшчаюцца пункты погляду аўтара і яго героя-адрасата ў выказванні ад першай асобы” [5, 58]. З гэтага пункту гледжання вылучаюцца вершы Я. Янішчыц, прысвечаныя сваім сяброўкам, паэтэсам-зямлячкам: “Дануце Бічэль”, “Ніне Загорскай”, “Палессе” (Валянціне Коўтун). З твораў вынікае не толькі гэты факт біяграфіі, але і становіцца зразумелай еднасць вытокаў паэтычнага слова: “Ірвёмся ў неабжытае // Адтуль, дзе мы раслі, <...> І ў песні самавітай // Хоць гук любы вазьмі – // Там голас з жытам зліты, // А значыць – і з людзьмі!..” [9, 46]; “З былінным скарбам за плячыма, // Нам кожны барацьбіт – радня. // Паслухаем: куды Айчына // Вялікасць Дня” [9, 128]; “У міласэрнай варажбе // Шукаючы спатолу, // Мы сцежку выбралі сабе // Як песню. І як долю” [9, 150]. Невыпадковым сродкам паяднання з’яўляецца ўжыванне займеннікаў і дзеясловаў менавіта ў форме першай асобы множнага ліку.

Аналіз вершаў-прысвячэнняў паэтэс паказвае, што значная колькасць іх адрасатаў – таксама паэтэсы-жанчыны, а падчас нават узнікае ўзаемная вершаваная перапіска (Я. Янішчыц – Н. Мацяш і інш.).

Р. Баравікова стварыла агульнае прысвячэнне сваім калегам – верш “Сябрам-паэтам”, у якім разважае пра незапатрабаванасць у сучасным грамадстве паэтычнага слова: “Сляза не блісне радасцю з-пад вейкі, // не свеціць нават таннай славы лаўр... // З нас кожны – // ад Купалавай жалейкі, // і кожны – як апошні дыназаўр” [3, 403]. А Г. Каржанеўская звяртаецца да паэтаў-аднагодкаў: “Мы – паралельныя, // горнія светлы. // Вы нам браты, // аднагодкі-паэты...” [6, 39]. Паэтэсы заклікаюць да духоўнага яднання, даверу адзін да аднаго. І як вынік – узбуйніцца магутная рака нацыянальнай паэзіі. Праведзенае назіранне

паказвае, што адрасатамі многіх прысвячэнняў паэтэс сталі вялікія паэты: Янка Купала (Е. Лось “Свой Купала”, Я. Янішчыц “Ружы Купалы”), Якуб Колас (К. Буйло “У музеі Якуба Коласа”), М. Багдановіч (Е. Лось “На магіле Багдановіча”, Н. Мацяш “Між квецівам снегу...”), Аляксандр Пушкін (Н. Мацяш “Пушкін у Міхайлаўскім”), Леся Українка (Е. Лось “Лесі Українцы”, Я. Янішчыц “У вянок Лесі Українкі”) і інш. Зварот да духоўна-эстэтычнага вопыту папярэднікаў не выпадковы. Па-першае, ніводзін творца не адбудзецца як сапраўдны паэт без ведання мастацкіх здабыткаў ранейшых эпох і часоў, без далучэння да нацыянальных і сусветных класічных набыткаў. Па-другое, для такіх глыбокіх і інтэлектуальных аўтараў мастацкая літаратура, у тым ліку сусветная, стала аб’ектам павышанай увагі.

Літаратура:

1. Агняцвет, Э. Закаханым: вершы / Э. Агняцвет. – Мінск: Маст. літ., 1986. – 222 с.
2. Баравікова, Р. Адгукнулася голасам жалейкі / Р. Баравікова. – Мінск: Маст. літ., 1984. – 95 с.
3. Баравікова, Р.А. Дрэва для райскай птушкі: лірыка / Р.А. Баравікова; прадм. І. Штэйнера. – Мінск: Маст. літ., 2007. – 270 с.
4. Вярба, В. Апошні верасень. Выбранае: вершы і паэмы / В. Вярба. – Мінск: Маст. літ., 1995. – 270 с.
5. Гарадніцкі, Я.А. Паэтыка беларускай літаратуры XX стагоддзя: суб’ектна-аб’ектныя суадносіны / Я.А. Гарадніцкі. – Мінск: Беларус. навука, 2010. – 332 с.
6. Каржанеўская, Г. Асенні мёд: вершы розных гадоў / Г. Каржанеўская. – Мінск: Маст. літ., 1999. – 159 с.
7. Панізнік, С.С. Пры свячэнні...: Прысвячэнні, напісаныя Яўгеніяй Янішчыц / С.С. Панізнік // Роднае слова. – 2000. – № 6. – С. 19–24.
8. Шпакоўскі, І.С. Тыпізацыя ў лірыцы: формы і сродкі / І.С. Шпакоўскі. – Мінск: Навука і тэхніка, 1980. – 144 с.
9. Янішчыц, Я. Пачынаецца ўсё з любові...: вершы, паэмы / Я. Янішчыц. – Мінск: Маст. літ., 2008. – 339 с.